

מסע בעקבות השופר

עיון חלקתי [הגותי]

כידוע הציווי בתורה לראש השנה סתום בכמה מישורים:

1. ויקרא פרק כג

(כד) דָּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם שַׁבְּתוֹן זְכוֹרֹן תְּרוּעָה מִקְרָא קֹדֶשׁ: (כה) כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ וְהִקְרַבְתֶּם אֵשֶׁה לַיהוָה:

במדבר פרק כט

(א) וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם:

תהלים פא

(ד) תַּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר בְּכֶסֶה לְיוֹם חַגְנוֹ:

2. שו"ת הרמב"ם סימן קמב

השאלה הכ"ד שאלה מה ההבדל בין לשמוע קול שופר ובין על תקיעת שופר? התשובה: ההבדל ביניהם גדול מאד. וזה שהמצוה המחוייבת אינה התקיעה, אלא שמיעת התקיעה, והיוצא מזה, שאלו היתה המצוה המחוייבת היא התקיעה, היה חייב כל אדם ואדם מן הזכרים לתקוע, כמו שחייב כל אדם ואדם לישוב בסוכה וליטול לולב, והשומע, שלא תקע, לא היה יוצא ידי חובתו, והיה גם כן התוקע, שלא שמע, יוצא ידי חובתו, כגון אם סתם אזניו תכלית הסתימה ותקע, היה יוצא, משום שתקע. ואין הדבר כן, אלא המצוה היא השמיעה, לא התקיעה, ואין אנו תוקעין, אלא כדי לשמוע, כמו שהמצוה היא ישיבת הסוכה, לא עשייתה, ואין אנו עושין, אלא כדי לישוב, ולכן נברך לישוב ולא נברך לעשות, ונברך לשמוע קול שופר, ולא נברך על תקיעת שופר. הכרעת הרמב"ם ברורה. אולם האם הוא מביא ראיה לדבריו? שימו לב להערה שלו ביחס לנושא של תקיעת כל אחד ואחד. האם יש כאן ראיה?

3. קצות החשן קפב א

בכל דבר שלוחו של אדם כמותו - כתב בתוספות רי"ד (מב, א) דקידושין ז"ל: יש מקשים, אי"כ לכל דבר מצוה יועיל השליח ויאמר אדם לחבירו שב בסוכה עבורי הנח תפילין עבורי, ולא מלתא היא שהמצוה שחייבו המקום לעשות בגופו האיך יפטור הוא ע"י שלוחו והוא לא יעשה כלום, ודאי בגירושין וקידושין מהני כי הוא המגרש ולא השליח, שכותב בגט אנה פלוני פטרית פלונית, וכן נמי האשה למי היא מקודשת כי אם לו, וכן בתרומה הוא נותן והתרומה מפירותיו, וכן בפסח הוא אוכל ועל שמו ישחט ויזרק הדם, אבל בסוכה ה"נ יכול לומר לשלוחו עשה לי סוכה והוא יושב בה, אבל אם ישב בה חבירו לא קיים הוא כלום וכן ציצית וכל המצוות עכ"ל. וקשיא לי... בפסח וקידושין וגירושין ה"ל מעשה שליח כמותו וכאלו הוא בעצמו שחט הפסח, וכן בקידושין וגירושין כאלו הבעל עצמו נתן הקידושין או הגירושין, וכן למי"ד יש שליח לדבר עבירה דהוא במידי דמעשה ושייך מינוי שליחות, אבל בתפילין כשהשליח מניח התפילין הנחה זו שהוא עשה חשוב כאלו המשלח עשה הנחה זו, אבל אכתי לא הניח התפילין על ראשו אלא על ראש שלוחו דאין גוף השליח כגוף המשלח, כיון דבמידי דממילא לא שייך מינוי שליחות. ומש"ה בציצית ותפילין וסוכה נהי דה"ל עשיית השליח כעשיית המשלח, כיון דגוף שלוחו לא הוי כגופו לא עשה המעשה בגופו אלא בגוף שלוחו, אבל בפסח וקידושין, וגירושין שחיתת הפסח ומעשה קידושין וגירושין דה"ל כאלו עשה הוא, הרי הוא נגמר המעשה ודו"ק ותשכח דהכי הוא ברירא דהך מלתא: האם מצוות שופר היא מצוה שבגופו?

4. רמב"ם הלכות שופר פרק א הלכה ו

הוסיף עליו כל שהוא בין במינו בין שלא במינו פסול צפהו זהב מבפנים או במקום הנחת הפה פסול...

מה ניתן להוכיח מן ההלכה הבאה?

5. רמב"ם הלכות שופר פרק א הלכה ח

התוקע בתוך הבור או בתוך המערה אותן העומדים בתוך הבור והמערה יצאו והעומדים בחוץ אם קול שופר שמעו יצאו ואם קול הברה שמעו לא יצאו וכן התוקע לתוך החבית הגדולה וכיוצא בה אם קול שופר שמע יצא ואם קול הברה שמע לא יצא:

איזו השלכה יש לדין זה לשאלות מודרניות כמו בעל מכשיר שמיעה?
מה ניתן להוכיח מן ההלכות הבאות?

6. רמב"ם הלכות שופר פרק ב הלכה ב

כל מי שאינו חייב בדבר אינו מוציא את החייב ידי חובתו לפיכך אשה או קטן שתקעו בשופר השומע מהן לא יצא

7. רמב"ם הלכות שופר פרק ב הלכה ה

מי שתקע ונתכוון להוציא כל השומע תקיעתו ושמע השומע ונתכוון לצאת ידי חובתו אע"פ שאין התוקע מתכוין לזה פלוני ששמע תקיעתו ואינו יודעו יצא שהרי נתכוון לכל מי שישמענו לפיכך מי שהיה מהלך בדרך או יושב בתוך ביתו ושמע התקיעות משליח ציבור יצא אם נתכוון לצאת שהרי שליח צבור מתכוין להוציא את הרבים ידי חובתן:

ראו כיצד מסתכלים האחרונים על הסוגיה:

8. אבן האזל הרב איסר זלמן מלצר

לכאורה צ"ב דלמה צריך התוקע להוציא דעיקר המצוה הוא שמיעה. ונראה דבאמת כתיב יום תרועה יהיה לכם. אלא דמפרשין דהמצוה היא לשמוע וע"כ בכוונת הכתוב שב"ד יתקעו בעד כל הקהל וממילא צריך גדר צירוף שהתוקע תוקע בעד כל השומעים ולכן אם אינו מכוון להוציא השומע הוי התוקע לעצמו וליכא יום תרועה יהיה לכם.

9. שו"ת אבני נזר חלק או"ח סימן מ

והי נראה ליישב דהנה ידוע דברי רמב"ם דשופר אין מצוותו התקיעה אלא השמיעה. ובתשו' ביאר יותר דתקיעה כדי לשמוע הוא כמו עשיית סוכה לישיב בה והמצוה רק הישיבה הכא נמי המצוה רק השמיעה. וקשה דאם כן השומע ממי שאינו מחויב למה לא יצא. ליהוי כמו סוכת גנב"ך דאף דלאו בני חיובא נינהו העושים. כשרה. ובן חיוב היושב בה יוצא בה ידי חובתו. הכא נמי אף דתוקע לאו בר חיובא. השומע בר חיוב הוא וליהוי יוצא בו. ונראה דהנה בספר תורה דהמצוה על כל אחד לכתוב לו ספר תורה ואם נתנה לאחר ביטל מצוותה. ומבואר בכל אחרונים שאם נתנה לבית הכנסת במתנה ביטל המצוה ומחויב לכתוב לו אחרת. הרי דהמצוה במה שהספר תורה שלו. ואף על פי כן אם הניחו לו אבותיו ספר תורה אינו מקיים המצוה [כדאיתא בסנהדרין דף כ"א ע"ב ובפוסקים] אלא אם כן כתבה בעצמו או על ידי שלוחו. ובספר המצוות להרמב"ם מבואר דאם קנה לו ספר תורה אף דכחוטף מצוה מן השוק קיים המצוה. והיינו משום דכתיב כתבו אינו יוצא אלא בפעל במעשה שיהי לו ספר תורה. והכא נמי כיון דכתיב תקעו בחודש שופר. ומינה יליף שילחי ראש השנה דתרועת ראש השנה בשופר. והרי כתיב תקעו במעשה. וכן ילפינן התם בגזירה שוה ממדבר והתם כתיב ותקעתם. ואף דהתכלית הוא השמיעה. [וכמו שהביא הרמב"ם הדמיון מסוכה דאף דכתיב תעשה. מכל מקום המצוה הישיבה] מכל מקום בעינן שיפעול זאת במעשה. והיינו שיתקע כדי שישמע או שיתקע שלוחו. אבל אם אחר תוקע כדי שישמע. הרי הקול נכנס ממילא באזניו ושמיעה אינה מעשה. כמ"ש הרא"ש נדרים (דף ע"ב ע"ב) דשמיעה הוי מידי דממילא. ואינו יוצא בקול זה שבא ממילא לאזניו כמו שאינו יוצא בספר תורה שהניחו לו אבותיו. ואינו דומה לסוכה דהישיבה היא מעשה. ועל כן אם מי שאינו בר חיוב תוקע דאינו יכול לעשות שליח... אינו יכול לצאת בשמיעה. כיון דשמיעה אינה מעשה. ובקרא כתיב תקעו. ואף דבמסכת ע"ז (דף ל"ט ע"א) אשה שהי נשאת לחבר וקושרת לו תפילין בזרועו, אף דקרא כתיב וקשרתם. אפשר שאותו חבר הי' סבירא ל"י שבת ולילה זמן תפילין. ולא מצות עשה שהזמן גרמא הוא. ונשים חייבות וכו' מאיר ור' יהודה דסבירא להו הכי עירובין (דף צ"ו ע"ב) או משום דבפרשת קדש ובפי' והי' כי יביאך כתוב והי' לאות על ידכה, שמע מינה דבמה שהם עליו לבד מקיים המצוה. כן יש ליישב דעת הרמב"ם: